

Живорад М. Миленовић*

Универзитет у Приштини – Косовска Митровица,

Учитељски факултет у Призрену – Лепосавић

ВАСПИТНО ДЕЛОВАЊЕ И УЧЕЊЕ У ЛЕБЕНСБОРН ПРОЈЕКТУ НАЦИСТИЧКЕ НЕМАЧКЕ**

Апстракт: За време трајања нацистичке Немачке од 1933. до 1945. године, када је и завршен Други светски рат, десили су се најстрашнији злочини у историји човечанства. Била је заснована на милитаризму, расизму, антисемитизму, идеологизму и окултизму. Најпре су били донети Нирнбершки закони који су довело до Холокауста, а 12. 12. 1935. године у Минхену, по налогу команданта СС трупа Ханјриха Химлера, започет је тајни државни *Лебенсборн пројекат*. Циљ овог државног пројекта је стварање чисте *аријевске расе*, што се сматрало кључним условом да Немачка постане водећа светска сила у војном, економском и културном погледу, а немачки народ да завлада светом са својом узвишеном традицијом и културом. *Лебенсборн пројекат* је подразумевао рађање деце од биолошких мајки пажљиво одабраних из реда расно чистих младих, лепих и здравих немачких девојака и биолошких очева из реда официра СС трупа, која би се касније смештала у *Лебенсборн домовима* или у домовима СС официра или угледних чисто аријевских породица. У ове домове смештана су и деца отаца широм Европе, која су испуњавала критеријуме изгледа припадника чисте *аријевске расе*. Осим чувања и одгајања, под строгим надзором спроводило се и васпитно деловање и учење ове деце у *Лебенсборн домовима*, засновано на поставкама фашистичке педагогије, о чему ће се расправљати у овој теоријској студији.

Кључне речи: *фашистичка педагогија*, милитаризам, расизам, антисемитизам, идеологизам, окултизам, *Лебенсборн домови*, *Лебенсборн бебе*.

---

* zivorad.milenovic@pr.ac.rs

** Рад је резултат истраживања у оквиру научног пројекта *Материјална и духовна култура Косова и Метохије*, евиденциони број 178028, који у периоду од 2010. финансијски подржава Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије и два научна пројекта које од 2019. финансијски подржава Министарство просвете и културе Републике Српске: 1) *Израда софтвера за процењивање даровитости код ученика*, евиденциони број 19/6-020/961-26/18 и 2) *Подршка за предвиђање успешности студирања*, евиденциони број 19/6-020/961-27/18.

УВОД

Нацистичка Немачка је постојала у периоду од 1933. до завршетка Другог светског рата 1945. Одмах по доласку нациста на власт у Немачкој, донети су Нирнбершки закони који су довели до Холокауста и подразумевали милитаризам, расизам, антисемитизам, идеологизам и окултизам. Подразумевали су и циљеве чије је остварење требало да допринесе да Немачка постане водећа светска сила у војном, економском, културном и сваком другом погледу, а немачки народ са својом богатом културом и традицијом, најузивишенији на свету. За нацистичку Немачку се везују најдеструктивније друштвене појаве и догађаји, који су оставили бројне негативне друштвене појаве. Изазвала је и Други светски рат у коме је страдало преко 50.000.000 људи, уништени многи градови и имовина, уништено и покрадено непроцењиво културно благо у читавом свету.

Једна од карактеристика нацистичке Немачке је и тајни државни пројекат *Лебенсборн*. Покренут је 12. 12. 1935. у Минхену с циљем стварања чисте *аријевске расе*. У том правцу су у Немачкој у већим градовима отворани *Лебенсборн домови* у којима су смештана, чувана и васпитавана деца зачета од биолошких мајки пажљиво одабраних из реда младих, лепих и здравих немачких девојака код којих је претходно детаљно утврђено беспрекорно чисто немачко порекло и биолошких очева из реда официра СС трупа у које су примани чисти Немци према строго прописаним критеријумима. За овај пројекат се током Другог светског рата углавном није знало. Чак и данас, о овој теми, нема превише радова. Проблем ове студије је проучавање васпитног деловања и учења у *Лебенсборн пројекту* нацистичке Немачке. Након општих података о овом тајном државном пројекту нацистичке Немачке, приказано је васпитно деловање и учење у *Лебенсборн* домовима, које је било засновано на поставкама *фашистичке педагогије* настале 20-их година 20. века у Италији, чији је оснивач Ђовани Ђентиле, министар просвете у влади фашистичке Италије Бенита Мусолинија.

ЛЕБЕНСБОРН

Лебенсборн је био државни пројекат нацистичке Немачке, настао 12. 12. 1935. године у Минхену, по налогу команданта СС трупа нацистичке Немачке и највећег нацистичког окултисте Хајнриха Химлера. На основу критичких анализа делова неких публикација које се тичу неких делова проучаваног проблема из овог периода (Arendt, 1996; Мазовер, 2019; Миленовић, 2015; 2014), нарочито публикација најутицајнијих светских универзитета, пре свега Универзитета у Харварду (Wayne & Marybeth, 2015), могу се изнети основне чињенице ове злогласне елитне јединице нацистичке Немачке на чијем је челу од оснивања од завршетка Другог светског рата био нациста Хајнрих Химлер.

Чланови војних формација СС трупа разликовали су се од осталих припадника немачке војске, зато што су бирани на расним и идеолошким основама. Поред беспрекорне оданости и спремности да се жртвују за Трећи рајх, врховног вођу Адолфа Хитлера и свог вођу Хајнриха Химлера, сви припадници СС трупа су морали да докажу чисто аријевско порекло, да су из угледних немачких породица, без криминалне прошлости, млади и беспрекорно здрави, карактеристичног облика лица, да су плавокоси, плавих очију и високи минимум 175 цм, колико је био висок и њихов вођа Хајнрих Химлер. Били су посебно опремљени, имали су два знака из руна и од њих је Хајнрих Химлер у својим крајње окултним схватањима намеравао створити *Ред витезова*, а њихово седиште је *Замак Вевелзбург* или *Нациленд* (Bedürftig, 1994). Овај ренесансни дворач налази се у селу Вевелзбург, близу града Бурана, на североистоку Северне Рајне-Фестфалије у Немачкој (Bedürftig, 1994).

Паралелно с трагањем за потомцима преживелих Аријеваца са давно потопљене Атлантиде, СС трупе су започеле с реализацијом, до тада у свету, невиђеног пројекта *Лебенсборн* (Bedürftig, 1994). Пројекат је подстицао развој потомства између пажљиво одабраних, младих, лепих, здравих и неударних расно чистих Немица и официра нацистичке Немачке, пре свега из редова СС трупа. На исти начин, рађана су и деца у Норвешкој пажљивим одабиром лепих, младих и здравих девојака аријевског изгледа, зато што је превладавало схватање да су Нордијски народи такође аријевски народ, који потиче са давно потопљене Атлантиде (Bedürftig, 1994). Како је након пропасти Трећег Рајха, уништена многа документација, па и документација о *Лебенсборн пројекту*, сви подаци изнети у овој студији, засновани су на секундарним, често и терцијалним и углавном недовољно прецизним подацима, који су тако и описани.

У време спровођења државног пројекта *Лебенсборн*, значајну улогу имао је *Савез немачких девојака*, који је био један од огранака *Хитлерове немачке омладине*, који је имао своје две секције: 1) *Савез немачких девојчица* од 10 до 14 година (Jungmädelsbund) и 2) *Савез немачких девојака* (Mädchenschaften) (Хорн, 1976). У периоду *Лебенсборн пројекта*, настала је и трећа секција *Верност и лепота* (Glaube und Schönheit) (Хорн, 1976). Ова секција је обухватала девојке старости између седамнаесте и двадесет прве године. Претпоставља се да је до 1939. *Лебенсборн пројекат* бројао око 8.000 чланова, од чега више од 3.500 СС официра (Wegner, 1995). Не постоје ни прецизни подаци о броју деце рођене и отете у *Лебенсборн пројекту* од 1935. до 1945. Нема ни поузданих података о томе да ли су одабране девојке, пре свега оне у Норвешкој, присиљавање на формирање оваквог потомства, или су добровољно пристајале на то, опијене фанатичном идеологијом нацизма о значају и потреби постојања чисте аријевске расе и немачког народа, као народа послатог од Бога да као најсупериорнији народ завлада светом. Овако рођена деца су углавном била чувана у посебним домовима за одгајање и васпитање и учење. Давана су и на чување, негу, васпитање и учење породицама СС официра и осталим угледним и расно чистим немачким породицама.

На овај начин тежило се да се временом створи чиста аријевска раса. Како нацисти нису били задовољни бројем на овај начин рођених беба, почели су по окупираним европским државама да отимају децу аријевског изгледа, пре свега у Француској, где је у граду Ламорељу 1944. године, чак основан и *Лебенсборн дом*, у коме је рођено преко 400 *Лебенсборн беба*. Будуће *Лебенсборн бебе* отимане су и у осталим окупираним европским државама, пре свега у Русији, Украјини, Пољској, Југославији, Румунији, Чехословачкој, Летонији, Естонији и осталим државама. О различитом поступању према деци коју су нацисти отимали сведоче бројни извори. Тако, на пример, нацисти су децу из „[...] Фронлајтена 18. и 19. 9. 1942. одвезли најпре у осам логора *ВоМи* у Доњој Баварској. Надзор над њима је преузело покрајинско акционо вођство *ВоМи* у Бајроту. Младу децу су, пак, одвезли у домове организације *Лебенсборн* како би тамо била на располагању немачким породицама” (Ferenc, 1968: 312). Пре смештаја ових беба у *Лебенсборн домове*, или давање на усвајање породицама СС официра или угледним немачким породицама, код којих је доказано бес-прекорно чисто немачко порекло, оне су биле прегледане од стране лекара, како би се потврдио њихов аријевски изглед.

На основу претходних анализа се може закључити да су основне одреднице *Лебенсборн пројекта* биле бројне. Пружана је велика подршка нацистичке Немачке породицама са много усвојене деце. Одабиран је и строго чуван што већи број претходно описаних девојака за формирање потомства. Занимљиво помена је да су нацисти 1938. основали чак 3 посебне школе за женску омладину (Wegner, 2004). Иако *Трећи рајх* није био идеолошки монолит у питањима образовне политике, ове школе, без обзира што су биле краткотрајне, сматрале су се елитним школама „[...] и симболизирале су нацистичку склоност школовању жена за мајчинство и средство за очување чисте аријевске расе” (Wegner, 2004: 19). Посебна брига вођена је о рођеним и отетим *Лебенсборн бебама*. Пружана је велика помоћ и њиховим биолошким мајкама.

Овај пројекат је непосредно био повезан с васпитним деловањем и учењем које се спроводило паралелно с чувањем деце у посебним домовима широм Немачке, али и Норвешке као нордијске државе. О нези и васпитању деце бринули су запослени у домовима, посебно жене у *Лебенсборн домовима* или супружници у породицама официра СС трупа и расно чистим немачким породицама, које су усвојиле *Лебенсборн бебе* (Veneseke, 2019). Након капитулације нацистичке Немачке, неке *Лебенсборн бебе* су враћене биолошким мајкама. Велики број ове деце је германизован. Нека од њих за која се касније утврдило да су болесна или не одговарају критеријумима деце чисте *аријевске расе* су слате у логоре или завршавале трагично на друге начине. Најпознатија *Лебенсборн беба* данашњице је чувена певачица расформиране шведске музичке групе АВВА Ани-Фрид Лингстад.

ВАСПИТНО ДЕЛОВАЊЕ И УЧЕЊЕ У ЛЕБЕНСБОРН ПРОЈЕКТУ

Васпитно деловање и учење у *Лебенсборн домовима* спровођено је под стручним надзором васпитачица. Сва деца су морала да избришу из сећања свест о постојању својих биолошких родитеља. Васпитавана су да су изданци узвишене људске расе која ће владати светом. Постојала је и социјална димензија васпитања у *Лебенсборн домовима*. Ишло се и у правцу таквог васпитног деловања на ову децу да се код њих развије свест да њихов живот вреди само ако је у интересу нацистичке Немачке и немачког народа. Васпитавана су и да ће једнога дана постати храбри и успешни ратници који ће бранити свој народ и своју Немачку. Живот у *Лебенсборн домовима* је био строго формално организован, а дисциплина је била готова војничка. Деца су морала бити безусловно послушна. Обављала су и бројне радове за која су била способна. Свака непослушност је била кажњавана, чак и физичким казнама (Dozono, 2018).

С *Лебенсборн бебама* реализоване су бројне културне активности. Она су учена да је немачка култура и њено културно наслеђе најважније и највредније на свету. Учена су и да је немачка култура изнад свих осталих светских култура. За њих су организоване бројне културне и спортске манифестације, што их је чинило додатно одважним и истрајним у постизању свега што се од њих тражило. У реализацији васпитно-образовног и пре свега васпитног деловања, међусобно су учествовала и сама деца (Неггега, 2008).

На основу ових чињеница се могу поставити нека основна питања која се односе на васпитно деловање и учење у *Лебенсборн домовима*. Још на први поглед се могу уочити бројне контроверзе у вези са „[...] концептима *непедагогике*; специфичним проблемима професионалног рада; и проблемом континуитета” (Heinz Elmar, 1989: 261). Васпитно деловање у *Лебенсборн домовима* углавном није било засновано на начелима и принципима педагогије као најопштије науке о васпитању. Осим донекле на подручју физичко-здравственог развоја и васпитања и радно-техничког васпитања деце и омладине, у осталим подручјима васпитања, васпитно деловање у *Лебенсборн домовима* било је противно позитивним принципима и начелима педагогије. У *Лебенсборн домовима* тежило се образовању и учењу деце, али не у правцу њиховог свестраног развоја, него углавном у њиховом оспособљавању за обављање одређених послова и занимања. Овакав приступ образовању и учењу имао је више социјалну него педагошку димензију. Није се тежило свестраном развоју деце као крајњем циљу васпитања и педагогије, него њиховом оспособљавању да буду корисни чланови нацистичке Немачке, што је повезано с идеологијом нацизма, а не и хуманистичким начелима педагогије као науке.

Највећи значај придаван је здравствено-физичком васпитању. *Лебенсборн бебе* су морале водити беспрекорну хигијену и здрав живот. Свакодневно су, у зависности од узраста, имале бројне физичке активности. Циљ је био да се код њих, посебно код дечака, развијају брзина, снага и издржљивост,

како би касније могли служити свом народу и нацистичкој Немачкој. Организована су и такмичења у разним спортовима у којима су деца навикавана на стриктно поштовање правила и тимски рад. Једна од одредница физичког васпитања је и то да је битно да у тим играма увек теже ка победи, јер на тај начин показују своју узвишеност и посебност (Kennedy, 2016).

Учење деце у *Лебенсборн домовима* је подразумевало учење с циљем стицања знања која се тичу немачког језика, културе и традиције, што је била основа не само њиховог интелектуалног него и моралног васпитања. Да би се то постигло, доста су учени садржаји о славној немачкој историји, при чему је често заузиман ревизионистички приступ историји, јер је она деци била представљена онаквом како је то одговарало нацистима. Учење у *Лебенсборн домовима* је подразумевало и знања која су неопходна за обављање различитих радних операција, јер су *Лебенсборн бебе* учене да само напорним радом могу помоћи свом народу и својој држави. Зато су свакодневно биле радно ангажовање у складу са својим узрастом и својим способностима. Чак је и естетско васпитање деце у *Лебенсборн домовима* одступало од позитивних хуманистичких начела педагогије као науке. Не може се рећи да се није тежило развијању естетских квалитета и вредности у *Лебенсборн домовима*, али се исто тако не може негирати и антипедагошко деловање, зато што су *Лебенсборн бебе* васпитаване да припадају узвишеном немачком народу који је најлепши, најбољи и најузвишенији народ на свету у односу на све остале народе, нарочито Јевреје, Роме и Словене, који су *Лебенсборн бебама* представљени као популација људи која је Немачкој нанела велику штету (Webb & Gulson, 2011).

Највећа разлика у васпитном деловању у *Лебенсборн домовима* у односу на хуманистичка начела и позитивне принципе педагогије огледала се у моралном васпитању. *Лебенсборн бебе* су васпитаване у духу нацистичке Немачке; да припадају узвишеном Немачком народу који је богомдан да завлада светом са својом напредном економијом и узвишеном културом; да је потребно постојање чисте аријевске расе која је изнад свих осталих народа. Све то је у супротности од позитивних норми морала као „...сложене појаве друштвеног живота који обухвата многе појаве друштвеног живота за разлику од права, неписаних правила, принципа и норми којима се усмерава и процењује понашање човека сходно важећим моралним нормама у одређеној средини” (Кулић и сар., 2019: 162). У супротности је и од основних начела моралног васпитног деловања које подразумева „[...] ток моралног васпитања који се одвија усвајањем одређених знања, која су нужна да би се могао формирати систем моралних вредности, развити морална осећања и властито сопствено искуство сваког васпитаника” (Кулић и сар., 2019: 168).

Сасвим је разумљиво да је овакво васпитно деловање подразумевало и специфичан професионални рад васпитача и учитеља у *Лебенсборн домовима*. Са собом је повлачило и бројне проблеме повезана с континуитетом васпитања и учења *Лебенсборн беба*. Васпитачи и учитељи су углавном биле жене и

девојке из *Савеза немачких девојака* (Pruneri, 2016). Оне нису имале одговарајуће стручно образовање за васпитање и учење. Њихово васпитно деловање и учење *Лебенсборн беба* је с једне стране било засновано на анти-педагошким и анти-хуманим начелима. С друге стране се темељило на анти-човечним и идеолошким, па чак и окултистичким начелима и принципима нацистичке Немачке. Зато и није било континуитета у васпитном деловању и учењу у *Лебенсборн домовима*. Извесна разлика у васпитном деловању и учењу се огледала једино у погледу појединих узрастних категорија *Лебенсборн беба*.

Поред наведених негативних и крајње деструктивних последица васпитног деловања у *Лебенсборн домовима*, неопходно је да се наведу и нека васпитна деловања која су одувек имала значај у свестраном деловању на васпитанике. Васпитно деловање у *Лебенсборн домовима* је било усмерено у правцу да *Лебенсборн бебе* трајно усвоје одређене норме понашања и васпитне вредности које се сматрају посебно значајним за правилно развијање деце и омладине. Поред формирања здравствено-хигијенских навика, физичког развоја, навикавања на ред, рад и дисциплину, нарочито се деловало у правцу да *Лебенсборн бебе* схвате штетност алкохола и пушења и осталих навика које се сматрају болестима зависности. Свему томе доприносиле су и бројне кампање спровођене у периоду нацистичке Немачке. О томе сведоче и новији публиковани извори (Basil, 2012).

ЗАКЉУЧАК

У овој теоријској студији је проучавано васпитно деловање и учење у *Лебенсборн пројекту* нацистичке Немачке. За време трајања нацистичке Немачке (1933–1945) догодили су се најстрашнији злочини у историји човечанства. Нацистичка Немачка је довела до Холокауста и Другог светског рата. Била је заснована на начелима тоталитаризма, милитаризма, антисемитизма, идеологизма и окултизма. Започела је доношењем Нирнбершких закона, на основу којих је касније 12. 12. 1935. у Минхену, започет тајни државни *Лебенсборн пројекат*. Подразумевао је одгајање *Лебенсборн беба* зачетих од пажљиво одабраних младих, здравих, лепих немачких девојака из *Савеза немачких девојака* са беспрекорним пореклом са официрима СС трупа у *Лебенсборн домовима* с циљем стварања чисте *аријевске расе*. Крајњи циљ је био стварање јаке Немачке као најмоћније државе у војном, економском, културном и сваком другом погледу, са својим немачким народом богомданим да завлада светом са својом узишеном традицијом и културом.

У *Лебенсборн домовима* се под надзором васпитача спроводило васпитно деловање и учење *Лебенсборн беба*. Оно је подразумевало формирање чисте *аријевске расе*. Да би се ти циљеви и остварили, васпитно деловање је било усмерено у том правцу. *Лебенсборн бебе* су васпитаване и учене у духу

нацистичке Немачке. Тежило се усвајању знања о немачкој историји, традицији и култури. Поред тога, тежило се и развијању свести васпитаника да они морају бити корисни чланови нацистичке Немачке и узвишеног немачког народа. Такво васпитање је подразумевало ниподаштавање свих осталих раса и народа, што је дијаметрално супротно позитивним хуманистичким начелима васпитања и педагогије као најопштије науке о васпитању.

Васпитно деловање у *Лебенсборн домовима* је било предмет бројних упоредних проучавања васпитања (Schuch, 2017). Иако су циљеви васпитања у *Лебенсборн домовима* били веома прецизно дефинисани и конкретизовани и као такви у време нацистичке Немачке били оствариви, такво васпитање је ипак било краткотрајно и карактеристично искључиво за *фашистичку педагогију* која је своја екстремна обележја добила у периоду нацистичке Немачке. На основу неких критичких анализа појма *васпитања* (Retter, 2019; Schuch, 2017), дефиниција васпитања као свесне, сврсисходне и трајне делатности, својствене човеку, засноване на међусобној интеракцији васпитача и васпитаника и усмерене у правцу подстицања, развијања и трајног усвајања оптималних физичких, интелектуалних, моралних, радно-техничких, естетских и пре свега људских квалитета и вредности код васпитаника, свакако да нема упориште у *фашистичкој педагогији* у периоду нацистичке Немачке. Иако се тежило развијању свих страна васпитања васпитаника у *Лебенсборн домовима*, такво васпитно деловање није било засновано на хуманистичким и пре свега људским начелима и нормама, па се више може говорити о дрину, него о васпитању.

Литература

- Arendt, H. (1996). *Totalitarizam*. Zagreb: Politička kultura.
- Basil, A. (2012). The Anti-Tobacco Movement of Nazi Germany: A Historiographical Re-Examination. *International Electronic Journal of Health Education*, 15(1), 166–172.
- Bedürftig, F. (1994). *Lexikon III. Reich*. Hamburg: Carlsen.
- Benecke, J. (2019). Between Exclusion and Compulsory Service: The Treatment of the Jewish “Mischlinge” as an Example for Social Inequality Creation in the “Hitler-Jugend”. *Policy Futures in Education*, 17(2), 222–245.
- Dozono, T. (2018). The Fascist Seduction of Narrative: Walter Benjamin’s Historical Materialism beyond Counter-Narrative. *Studies in Philosophy and Education*, 37(5), 513–527.
- Kennedy, K. (2016). Singing about Soldiers in German Schools, from 1890. to 1945. *Paedagogica Historica: International Journal of the History of Education*, 52(1), 76–91.

- Кулић, Р., Арсић, Р., Рајчевић, П. и Минић, В. (2019). *Педагогија – темељна питања*. Лепосавић: Универзитет у Приштини – Косовска Митровица, Факултет за спорт и физичко васпитање у Приштини и Учитељски факултет у Призрену – Лепосавић.
- Мазовер, М. (2019). *Хитлерово царство: нацистичка владавина у окупираној Европи*. Београд: Архипелаг.
- Миленовић, Ж. (2015). Учење о Холокаусту по моделу Yad Vashem школе на примеру наставне целине Депортација. У Ж. Миленовић и С. Башчаревић (ур.): *Настава и наука у времену и простору* (563–581). Лепосавић: Универзитет у Приштини – Косовска Митровица, Учитељски факултет у Призрену – Лепосавић.
- Миленовић, Ж. (2014). Учење о Холокаусту као фактор неговања културе сећања и очувања националног идентитета. *Зборник радова Учитељског факултета у Призрену – Лепосавићу*, 10(8), 88–100.
- Pruneri, F. (2016). The “Convitti Scuola della Rinascita” (The Boarding Schools of Rebirth): An Innovative Pedagogy for Democracy in Post-War Italy (1945–1955). *Paedagogica Historica: International Journal of the History of Education*, 52(1–2), 188–200.
- Retter, H. (2019). Hein, Retter, How William H. Kilpatrick’s Project Method Came to Germany: Progressive Education against the Background of American-German Relations before and after 1933. *International Dialogues on Education: Past and Present*, 6(1), 88–124.
- Schuch, J. (2017). Negotiating the Limits of Upbringing, Education, and Racial Hygiene in Nazi Germany as Exemplified in the Study and Treatment of Sinti and Roma. Race. *Ethnicity and Education*, 20(5), 609–623.
- Ferenc, T. (1968). *Nacistička politika denacionalizacije u Sloveniji u godinama od 1941. do 1945*. Maribor: Založba Obzorja.
- Heinz Elmar, T. (1989). Education and Pedagogics between 1930 and 1945--A Historiographic Controversy. *Zeitschrift fur Padagogik*, 35(2), 261–280.
- Herrera, L. (2008). A Song for Humanistic Education: Pedagogy and Politics in the Middle East. *Teachers College Record*, 110(2), 352–376.
- Horn, D. (1976). The Hitler Youth and Educational Decline in the Third Reich. *History of Education Quarterly*, 16(4), 425–447.
- Wayne, U. & Marybeth, S. (2015). Much Ado about Something? James Bryant Conant, Harvard University, and Nazi Germany in the 1930s. *Paedagogica Historica: International Journal of the History of Education*, 51(1–2), 152–165.
- Webb, P. & Gulson, K. (2011). Education Policy as Proto-Fascism: The Aesthetics of Racial Neo-Liberalism. *Journal of Pedagogy*, 2(2), 173–194.
- Wegner, G. (2004). Mothers of the Race: The Elite Schools for German Girls under the Nazi Dictatorship. *Journal of Curriculum and Supervision*, 19(2), 169–188.
- Wegner, G. (1995). Buchenwald Concentration Camp and Holocaust Education for Youth in the New Germany. *Journal of Curriculum and Supervision*, 10(2), 171–188.

Živorad M. Milenović

University of Priština – Kosovska Mitrovica, Faculty of Education in Prizren –
Leposavić

EDUCATIONAL ACTIVITIES AND LEARNING IN THE LEBENSBORN PROJECT OF NAZI GERMANY

Summary

During the time of Nazi Germany from 1933 to 1945, that is, to the end of World War II, the most horrific crimes in human history took place. Nazi Germany was based on militarism, racism, anti-Semitism, ideology and occultism. First, the Nuremberg Laws were passed, which led to the Holocaust, and on December 12, 1935, in Munich, by the order of the commander of the SS troops, Heinrich Himmler, a secret state *Lebensborn project* was established. The goal of this state project was to create a pure *Aryan race*, which was considered a key condition for Germany to become the world's leading power in military, economic and cultural terms, and for the German people to rule the world with their sublime tradition and culture. The *Lebensborn project* involved the birth of children from biological mothers carefully selected from the ranks of racially pure young, beautiful and healthy German girls and biological fathers from the ranks of SS troops, who would later be housed in *Lebensborn homes* or in the homes of SS officers or prominent purely Aryan families. Children abducted all over Europe, who met the criteria of seemingly belonging to the members of the pure *Aryan race*, were also accommodated in these homes. In addition to custody and upbringing, the educational activities and teaching of these children in *Lebensborn homes* were carried out under strict supervision, based on the principles of fascist pedagogy the point that will be discussed in this theoretical study.

Keywords: *fascist pedagogy, militarism, racism, anti-Semitism, ideology, occultism, Lebensborn homes, Lebensborn babies.*